

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องถมเมืองนครเป็นงานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีมาช้านาน และเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน สืบทอดต่อมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แบบอย่างมาจากชาวโปรตุเกสที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งค้าขายอยู่ในเมืองนคร ช่างชาวนครในอดีตมีฝีมือในการทำเครื่องถมสูงจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้จัดหาช่างถมฝีมือดีเข้าไปทำไม้กางเขนถมเพื่อส่งไปถวายสันตะปาปา ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี และทำเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศส การทำเครื่องถมของช่างชาวนครนั้น ขึ้นๆ ลงๆ บางครั้งก็ขบเซา บางครั้งก็ได้รับความสนใจ มีผู้ส่งเสริม ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพระราชประสงค์จะจัดส่งเครื่องถมนครกับของสิ่งอื่นๆ เป็นเครื่องราชบรรณาการไปถวายแด่พระนางเจ้าวิตอเรียแห่งประเทศอังกฤษ จึงโปรดให้เรือพื้นและส่งเสริมการทำเครื่องถมนี้อีกครั้ง

ดังที่ ชาลินี วงศ์พันธ์ (2534 : 31) กล่าวไว้ว่า ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทเครื่องถมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่น โดยสืบทอดส่งสมต่อมาอย่างไม่ขาดสายจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีคุณค่า ต้องอาศัยฝีมือความประณีตละเอียดบรรจง เป็นการถ่ายทอดกรรมวิธีและแนวคิดที่บ่งบอกวิถีชีวิตของกลุ่มชนในอดีต

หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทเครื่องถม จึงนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยมีการสืบทอดส่งสมกันมาอย่างไม่ขาดสายจากบรรพบุรุษ ซึ่งผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีคุณค่าที่ต้องอาศัยฝีมือความประณีตละเอียดบรรจงเป็นอย่างมาก จังหวัดนครศรีธรรมราชจึงเป็นแหล่งผลิตงานเครื่องถมที่เฟื่องฟูมากที่สุดและยังเป็นที่เลื่องลือกันมาจนถึงปัจจุบันว่าช่างถมฝีมือดีมีอยู่ที่นั่นที่เดียวเท่านั้น โดยที่เจ้าเมืองในยุคสมัยเป็นผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมมาตลอด ช่างฝีมือชาวนครศรีธรรมราช ก็ได้พัฒนางานเครื่องถมของตนเรื่อยมา จนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เรียกกันติดปากว่า "เครื่องถมเมืองนคร" มีอยู่ 2 ชนิด คือ เครื่องถมเงิน และเครื่องถมทอง

นับจากอดีตถึงปัจจุบันเครื่องถมเป็นที่รู้จักกันในฐานะศิลปาชีพขั้นสูงที่เก่าแก่สืบสานของน่ายาถมที่ซึมแทรกอยู่บนร่องริ้วอันอ่อนช้อยงดงามของลวดลายไทย ส่งให้เนื้อเงินเนื้อทองสูง

ค่าขึ้นยี่งัก ความวิจิตรบรรจงที่อยากจะหาศิลปกรรมใดเสมอเหมือน ทำให้เครื่องถมเป็นหัตถศิลป์ขึ้นเอกหนึ่งที ควรคู่กับการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยให้คงสืบไปนานเท่านั้น

ปัจจุบันเครื่องถมเมืองนครศรีธรรมราช ได้พัฒนามาเป็นลำดับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันได้มีการทำเครื่องถมกันอย่างแพร่หลาย ในเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีการถ่ายทอดการทำเครื่องถมกันในครัวเรือนและได้ขยายออกสอนแก่ผู้อื่นในสถานศึกษาด้านอาชีพในด้านนี้โดยเฉพาะซึ่งช่างทำเครื่องถมที่นับวันจะสูญสิ้นไป ได้มีการประกอบอาชีพในการทำเครื่องถม จึงถือได้ว่าเครื่องถมเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ชาวไทย และชาวต่างประเทศรู้จักเป็นอย่างดี เป็นสิ่งภาคภูมิใจที่ชาวไทยควรจะอนุรักษ์ไว้เป็นศิลปหัตถกรรมประจำชาติ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรัสไว้ว่า “จงรักษาศิลปะของชาติอันนี้ไว้ให้ดี” (วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช. 2545 : 13)

ด้วยความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องถมเงิน ลวดลาย 12 นักษัตร ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช หมายถึง เมือง 12 นักษัตรของอาณาจักรตามพรลิงค์หรือเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งจะทำให้การออกแบบลวดลายของ 12 นักษัตรตามตราสัญลักษณ์ให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และผสมผสานกับลวดลายเดิมทำให้เกิดลวดลายใหม่ขึ้นที่จะมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากการวิเคราะห์ปัญหา ที่พบในการออกแบบลวดลายในปัจจุบันที่เขียนหรือแกะสลักลงบนชิ้นงาน จะใช้ลวดลายหนึ่งลวดลายเดียวต่อเนื่องกัน เช่น ลวดลายที่นิยมแกะสลัก ได้แก่ ลายกนกเปลว ลายใบเทศ ลายประจำยาม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกระจัง ลายก้านขด ลายเม็ดบัว และลายภาพประกอบ และผลิตภัณฑ์เครื่องประดับที่ใช้ในการลงน้ำยาถมจะเป็นรูปทรงกลมและทรงกระบอกยังขาดรูปแบบและลวดลายที่ใหม่ที่เรียกว่ารูปแบบประยุกต์ให้เข้ากับยุคปัจจุบันที่มีความและเพื่อตอบสนองให้กับคนได้ทุกวัย ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาในการตัดสินใจซื้อ สามารถตอบสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยและความสวยงามได้ ซึ่งการออกแบบใหม่จะสามารถตอบสนองด้านประโยชน์ใช้สอยและความสวยงามได้เป็นอย่างดีและจะทำให้ผู้ที่สนใจในผลิตภัณฑ์เครื่องถมเงินตัดสินใจในการซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ง่ายขึ้น และยังเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทเครื่องถมไว้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงินลวดลาย 12 นักชัตร จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.2.2 เพื่อประเมินความต้องการและความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงิน ลวดลาย 12 นักชัตร จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงินลวดลาย 12 นักชัตร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยใช้กรอบแนวความคิดดังนี้

1.3.1 หลักการออกแบบรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประดับ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวความคิดของ วัฒนะ จูทะวิภาต (2545 : 98)

1.3.1.1 รูปทรงจากธรรมชาติ

1.3.1.2 รูปทรงเรขาคณิต

1.3.1.3 รูปทรงอิสระหรือจากจินตนาการ

1.3.2 หลักการออกแบบลวดลาย ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวความคิดของ อ้อยทิพย์ พลศรี (2545 : 31)

1.3.2.1 ลวดลายตามรูปแบบธรรมชาติ

1.3.2.2 ลวดลายตามรูปแบบเรขาคณิต

1.3.2.3 ลวดลายตามรูปแบบอิสระหรือจินตนาการ

1.3.3 หลักเกณฑ์ความต้องการด้านการออกแบบ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวความคิดของ นวลน้อย บุญวงษ์ (2542 : 193) ดังนี้

1.3.3.1 ด้านประโยชน์ใช้สอยทางกายภาพ

1. ความสะดวกง่ายดายในการใช้งาน
2. ความเหมาะสมถูกต้องตามสรีระของผู้ใช้
3. ความปลอดภัย
4. ง่ายต่อการบำรุงรักษา
5. ความแข็งแรงทนทาน

1.3.3.2 ด้านความงาม

1. ความงามจากการจัดองค์ประกอบ
2. ความงามอย่างเหมาะสมกับประเภทของงานออกแบบ
3. ความมีคุณค่า มีราคา
4. ความมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ

1.3.4 หลักการรับรู้ความพึงพอใจเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวความคิดของ วัฒนะ จูฑะวิภาต (2545 : 75)

- 1.3.4.1 เส้น
- 1.3.4.2 รูปทรง
- 1.3.4.3 สี
- 1.3.4.4 การสร้างความสมดุล
- 1.3.4.5 ลักษณะพื้นผิว

1.3.5 หลักการรับรู้ความพึงพอใจเกี่ยวกับการลดทอน ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวความคิดของ ประเสริฐ ศีลรัตน์ (2538 : 24)

- 1.3.5.1 องค์ประกอบลาย
 1. ตัวลาย
 2. ขนาดสัดส่วน
 3. ช่วงจังหวะ
 4. บริเวณว่าง
 5. ทิศทาง
 6. ตัวเสริมประกอบลาย
- 1.3.5.2 หลักการจัดองค์ประกอบลาย
 1. เอกภาพ
 2. ความสมดุล
 3. จุดสนใจ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงินลดทอน 12 นักษัตริย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1.4.1 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

1.4.1.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงินลวดลาย 12 นักษัตร ประเภทเครื่องประดับ ได้แก่ สร้อยคอ กำไลมือ ต่างหู แหวน ลวดลายตามปีนักษัตรคือ ปีชวด ปีฉลู ปีขาล ปีเถาะ ปีมะโรง ปีมะเส็ง ปีมะเมีย ปีมะแม ปีวอก ปีระกา ปีจอ ปีgun จำนวน 12 ชุด

1.4.1.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

ความต้องการและความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงินลวดลาย 12 นักษัตร จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

1.4.2.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิต นักออกแบบ และผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงิน

1.4.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านการออกแบบดังนี้

- กลุ่มผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงิน จำนวน 10 คน
- กลุ่มผู้มีความรู้ทางด้านการออกแบบ จำนวน 90 คน รวม

จำนวน 100 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้านความต้องการและความพึงพอใจ คือ

ผู้ที่สนใจในผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงิน ลวดลาย 12 นักษัตร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 การออกแบบ หมายถึง การคิดสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับประเภทสร้อยคอ กำไล ต่างหู แหวน และลวดลายของ 12 นักษัตร ลงในงานหัตถกรรมเครื่องถมเงิน

1.5.2 ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือและภูมิปัญญา แล้วทำให้เกิดประโยชน์และความงาม ได้แก่สร้อยคอ กำไลมือ ต่างหู และแหวนลวดลายตามปีนักษัตร

1.5.3 เครื่องถมเงิน หมายถึง เครื่องประดับที่ทำโดยใช้ผงถมผสมลงบนลวดลายที่แกะสลักบนเครื่องประดับ แล้วขัดผิวให้เงางาม

1.5.4 ลวดลาย หมายถึง ลายของ 12 นักษัตริย์ที่เขียนขึ้นหรือแกะสลักลงบนชิ้นงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงิน

1.5.5 12 นักษัตริย์ หมายถึง เมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรตามพรลิงค์หรือเมืองนครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 12 เมืองโดยแต่ละเมืองใช้รูปสัตว์ในรอบนักษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.5.6 ตราสัญลักษณ์ หมายถึง เครื่องหมายประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะของ รูปนักษัตริย์ รอบล้อมพระมหาธาตุ

1.5.7 เครื่องประดับ หมายถึง ของตกแต่งร่างกายเพื่อให้เกิดความสวยงาม ประกอบด้วย สร้อยคอ กำไลมือ ต่างหู แหวน

1.5.8 รูปทรงจากธรรมชาติ หมายถึง การลอกเลียนแบบธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตที่สามารถเติบโตได้เช่น คน สัตว์ และพืช

1.5.9 รูปทรงเรขาคณิต หมายถึง รูปวงกลม วงรี สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม

1.5.10 รูปทรงอิสระหรือจินตนาการ หมายถึง เป็นรูปที่แสดงออกด้วยตัวเอง ไม่ต้องอาศัยหรืออ้างอิงจากธรรมชาติ เป็นรูปแบบที่คิดสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

1.5.11 ความต้องการ หมายถึง ความอยากได้ที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงิน ลวดลาย 12 นักษัตริย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์ของความ ต้องการ คือ 1. ด้านประโยชน์ใช้สอยทางกายภาพ ได้แก่ความสะดวกง่ายดายในการใช้งาน มีความเหมาะสมถูกต้องกับสรีระ ความปลอดภัย ง่ายต่อการบำรุงรักษา และความแข็งแรงทนทาน 2. ด้านความงาม ได้แก่ ความงามจากการจัดองค์ประกอบ ความงามอย่างเหมาะสมกับประเภทของงานออกแบบ ความมีคุณค่ามีราคา และมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ

1.5.12 ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องถมเงินลวดลาย 12 นักษัตริย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเกณฑ์ความพึงพอใจ คือ 1. รูปแบบเครื่องประดับ ได้แก่ เส้น รูปทรง สี การสร้างความสมดุล และลักษณะพื้นผิว 2. ลวดลาย 12 นักษัตริย์ ได้แก่ ตัวลาย ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่าง ทิศทาง และตัวเสริมประกอบลาย 3. หลักการจัดองค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นเอกภาพ ความสมดุล และมีจุดสนใจ